

the dominant individual coping strategies adolescents in normal and mentally retarded. The paper studies the relationship given the propensity of mentally retarded adolescents to victim behavior and individual psychological factors of victimization of adolescents with mental retardation. For each of the mentally retarded teenager compared and analyzed all of the scale, all research methods, all kinds of victim behavior.

Keywords: behavior of victim, teenagers, mental backwardness, gender distinctions.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2014 р.

Статтю прийнято до друку 25.02. 2014 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Бистрова Ю.О.

УДК 159. 922: 37.015.3+376.1

МОДЕЛЬ КОМПЛЕКСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ОСВІТНЬОГО ОКРУГУ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Бистрова Ю. О.

доктор психологічних наук, професор

Із теорії та практики інклюзивного й спеціального навчання та виховання осіб з обмеженими можливостями здоров'я відомо про невідповідність у них ієрархії мотивів, індіферентність до вибору професії, слабкість емоційного забарвлення під час виконання трудових операцій. Тому дуже важливо забезпечити належним змістом всю систему психолого-педагогічного супроводу дитини, і тим самим сприяти розвитку її особистості в подальшому житті після закінчення школи або вищого навчального закладу різних рівнів, сформувати психологічні якості особистості, необхідні для успішної соціалізації дитини з обмеженими можливостями здоров'я [2; 4].

Основною ідеєю проекту є пошук ефективної системи корекційного впливу на процеси соціалізації і самовизначення осіб з психофізичними порушеннями. Теоретичне підґрунтя наукового пошуку в цьому напрямку склали ідеї „Я-концепції” (Т. В. Дембо, Г. М. Прихожан, К. Р. Роджерс, С. Л. Рубінштейн), соціального розвитку особистості (І. Д. Бех, Л. І. Божович, Л. С. Виготський, В. М. Сильов), подолання психологічного бар'єру, осмислення перспектив особистісного зростання, вибору, викладені в працях П. К. Анохіна, Ф. Є. Василюка, Т. П. Вісковатової, Е. Ф. Зеєра, Т. М. Титоренко, В. В. Чернобровкіна, ідеї інклюзивного навчання та підготовки педагогічних кадрів для його реалізації (В. І. Бондар, А. А. Колупаєва, М. М. Малафеев, Л. М. Шипіцина та ін.). Психологічну готовність до самовизначення ми розглядали як здатність до пізнання індивідуальних особливостей, аналізу й прийняття рішення на основі зіставлення цих двох видів знань, тобто здатність до свідомого вибору майбутнього життєвого шляху; стійкий стан особистості учня, в основі якого лежить динамічне поєднання певних властивостей, що включає спрямованість інтересів і схильностей, його практичний досвід і знання своїх особливостей у зв'язку з майбутнім вибором професії [1].

Для досягнення оптимального результату соціалізації осіб з психофізичними порушеннями потрібне грамотно організоване психолого-педагогічне забезпечення наступності власне процесу розвитку й становлення особистості.

Система психолого-педагогічного забезпечення соціалізації дітей в умовах експериментально-освітнього округу інклюзивного й спеціального навчання від дошкільного віку до закінчення вищого навчального закладу або професійного коледжу, для оптимізації процесу їх майбутньої професійної підготовки та корекційного особистісно спрямованого виховання була створена в рамках університетського освітнього округу на базі кафедри дефектології та психологічної корекції й науково-дослідної лабораторії діагностики та корекції психофізичного стану дітей та дорослих ЛНУ імені Тараса Шевченка. Така система передбачає консолідацію зусиль спеціальних психологів, педагогів, працівників культурної галузі та медичних працівників, що сприяє виникненню синергетичного ефекту впливу на загальний розвиток особистості та оптимізацію процесу професійної підготовки осіб з особливостями розвитку.

Запропонована модель психолого-педагогічного забезпечення соціалізації дітей в умовах експериментально-освітнього округу інклюзивного навчання є актуальною проблемою таких суміжних галузей як спеціальна психологія, корекційна педагогіка, соціологія та медицина. Адже така система передбачає консолідацію зусиль спеціальних психологів, педагогів та медичних працівників, що сприяє виникненню синергетичного ефекту впливу на загальний розвиток особистості та оптимізацію процесу соціалізації осіб з інвалідністю.

Впровадження універсальної моделі комплексного забезпечення соціалізації в практику буде мати потужний соціальний ефект, адже забезпечить умови для реалізації соціально-економічних прав осіб з інвалідністю (права на освіту, на працю, на сім'ю, працевлаштування, соціальне забезпечення тощо), що

гарантуються Конституцією України, Законами України «Про основи соціальної захищеності інвалідів», «Про освіту», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про пенсійне забезпечення», «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» [3].

Усвідомлюючи нагальну потребу в сучасному науковому осмисленні означеної проблеми, методичній розробці психолого-педагогічних інноваційних технологій колективи КЗ «Рубіжанський навчально-реабілітаційний центр «Кришталік», Петровського обласного навчально-реабілітаційного центру «Шанс», Луганського обласного дитячого будинку № 1, КЗ «Луганська середня загальноосвітня школа I-III ст. № 3», КЗ «Луганська середня загальноосвітня школа I-III ст. № 45», КЗ «Луганська середня загальноосвітня школа I-III ст. № 4», КЗ «Луганська середня загальноосвітня школа I-III ст. № 6», КЗ «КПНЗ Кам'янобрідський Будинок дитячої та юнацької творчості м. Луганська», Петровська школа іскусств стали членами Університетського освітнього округу й під керівництвом Науково-дослідної лабораторії діагностики та корекції психофізичного стану дітей та дорослих ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» розпочали експериментальну роботу за темою «Модель психолого-педагогічного супроводу соціалізації дітей з обмеженими можливостями здоров'я в умовах експериментально-освітнього округу інклюзивного й спеціального навчання».

Мета дослідження: розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити інноваційні технології й методики психолого-педагогічного супроводу соціалізації дітей в умовах експериментально-освітнього округу інклюзивного й спеціального навчання.

Об'єкт дослідження: соціалізація дітей в умовах експериментально-освітнього округу.

Предмет дослідження: особливості психолого-педагогічних інноваційних технологій і методик, спрямованих на соціалізацію дітей в умовах експериментально-освітнього округу інклюзивного й спеціального навчання.

Отже, в округ об'єднуються університет, загальноосвітня школа, в якій введено інклюзивне навчання, навчально-реабілітаційний центр, будинок дитячої творчості, школа мистецтв і дитячі спортивні організації.

Модель психолого-педагогічного супроводу соціалізації дітей в умовах експериментального освітнього округу інклюзивного й спеціального навчання буде ефективною за таких умов: розробки методики корекційної і профорієнтаційної роботи та практичних рекомендацій для психологів і педагогів експериментального освітнього округу щодо оптимізації процесу соціалізації дітей на всіх вікових етапах (дошкільний, молодший шкільний, підлітковий, юнацький), рівнях (індивідуальний, груповий, соціальний), в усіх сферах соціалізації (діяльність, спілкування, самосвідомість); розробки моделі комплексного супроводу дітей в умовах експериментального освітнього округу з інклюзивного й спеціального навчання.

В основу проекту покладено принципово новий підхід, створену нами оригінальну, досконалу багатофункціональну модель, яка на підставі об'єднання наукових здобутків загальної психології і педагогіки та різних галузей дефектологічної науки включає послідовну діагностичну, корекційну та профорієнтаційну особистісно спрямовану роботу на кожному віковому етапі, починаючи зі вступу до навчального закладу й до його закінчення, та є ефективною для комплексного супроводу соціалізації будь-якої категорії осіб з психофізичними порушеннями в умовах інклюзивної освіти. Створена модель психолого-педагогічного забезпечення соціалізації осіб з психофізичними порушеннями відповідає актуальним потребам розвитку суспільства, в якому кожна людина має бути соціально цінним суб'єктом, здатним до виконання суспільно-корисної праці. Саме чинник неперервності, наступності розвитку в системі соціалізації учнів, а також інтегрування всіх підсистем суспільно-особистісного впливу (школа, спортивні секції, будинки творчості, навчально-реабілітаційні центри, де дитина отримує додаткові корекційні послуги) показують стабільне підвищення якісних показників психологічної готовності випускника з психофізичними порушеннями до самовизначення, зокрема професійного, становлення й позитивної тенденції формування стійкості до професійного навчання.

Етапи проведення експерименту:

1. Діагностико-концептуальний етап:

- вивчення та наукове обґрунтування теми, мети та завдань дослідно-експериментальної роботи;
- вивчення науково-медичної літератури за даним напрямком;
- проведення консультаційної роботи серед учасників експерименту;
- обговорення та прийняття інноваційної моделі колективом учасників експерименту;
- попередня діагностика потенційних можливостей та умов впровадження новітньої моделі у практику;

практику;

- визначення кадрового складу проведення експериментальної роботи;
- включення учасників експерименту в режим інноваційної педагогічної діяльності;
- проведення прогностичного аналізу організаційно-педагогічних, матеріально-технічних, фінансово-економічних умов реалізації експерименту.

2. Корекційно-формульальний етап:

- упровадження інноваційної моделі експериментального-освітнього округу інклюзивного й спеціального навчання;
 - упровадження навчального, навчально-методичного, управлінського забезпечення інноваційної моделі експериментального-освітнього округу інклюзивного й спеціального навчання;
 - психолого-педагогічного забезпечення соціалізації дітей в умовах експериментально-освітнього округу;
 - моніторинг дослідно-експериментальної роботи;
 - моніторинг рівня співробітництва учасників експериментального-освітнього округу інклюзивного й спеціального навчання;
 - упровадження інформаційних, проектних педагогічних технологій;
 - проведення консультацій, навчання із теми дослідно-експериментальної роботи;
 - підведення підсумків розвивально-формульовального етапу дослідно-експериментальної роботи.
3. Контрольно-узагальнюючий етап:
- порівняння результатів дослідно-експериментальної роботи з поставленою метою;
 - поширення педагогічного досвіду з теми експерименту;
 - внесення коректив до створеної інноваційної моделі експериментального-освітнього округу інклюзивного й спеціального навчання;
 - проведення науково-практичної конференції за результатами експериментальної роботи;
 - підготовка звіту про підсумки проведення дослідно-експериментальної роботи за темою дослідження.

4. Завершальний етап:

1. Внесення коректив і відповідних змін до штатних розписів навчальних закладів – членів університетського освітнього округу.
2. Складання планів інноваційної діяльності на подальший період відповідно до Концепції розвитку навчальних закладів, що є членами університетського освітнього округу та результатів експериментальної роботи.

Отже, у результаті впровадження системи психолого-педагогічного забезпечення соціалізації дітей в умовах експериментально-освітнього округу інклюзивного й спеціального навчання додатково очікується суттєве збільшення кількості працевлаштованих осіб з інвалідністю, створення моделі організаційного і науково-методичного забезпечення соціалізації осіб з обмеженими можливостями здоров'я від молодшого шкільного до юнацького віку спрямоване на створення оптимальних умов для реалізації основних Конституційних прав людини з інвалідністю. Це дозволить гармонізувати особистісний розвиток особи з обмеженими можливостями здоров'я, сформувати у неї сприйняття себе як соціально-ціннісного суб'єкта, здатного до виконання суспільно-корисної праці, а також скоротити витрати на утримання особи з інвалідністю шляхом скорочення державної соціальної допомоги по безробіттю працевлаштованим особам з вадами психофізичного розвитку.

Література

1. **Бистрова Ю.О.** Модель комплексного супроводу соціалізації дітей з обмеженими можливостями здоров'я в умовах експериментально-освітнього округу інклюзивного й спеціального навчання/ Ю.О.Бистрова // Формування культури здоров'я дітей різного віку з особливими потребами: Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. – Лисичанськ: ООО «КИТ – Л», 2014. – С. 12-18.
2. **Бондар В. І.** Інклюзивне навчання та підготовка педагогічних кадрів для його реалізації / В. І. Бондар // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – № 15. – С. 39-42.
3. **Про Концепцію** державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами: рішення колегії Президії АПН України 23.06.09 № 7/5 – 7 // Інформаційний збірник Міносвіти України. – 1999. – № 19. – С.12-27.
4. **Синьов В. М.** Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні / В. М. Синьов, А. Г. Шевцов // Дефектологія. – 2004. – № 2. – С 6-10.

References

1. **Bystrova Yu.O.** Model kompleksnogo suprovodu socializacii ditej z obmezhenymi mozhlyvostyamy zdorov'ya v umovax eksperymentalno-osvitnogo okruhu inklyuzyvnoho j specialnogo navchannya/ Yu.O.Bystrova // Formuvannya kultury zdorov'ya ditej riznogo viku z osoblyvymy potrebamy: materialy vseukraïnskogo naukovy-praktychnogo seminaru. – Lysychansk: ООО «КИТ – Л», 2014. – s. 12-18.
2. **Bondar V. I.** Inklyuzyvne navchannya ta pidgotovka pedagogichnykh kadriv dlya jogo realizacii / V. I. Bondar // Naukovij chasopis npu imeni M. P. Dragomanova, 2010. – № 15. – s. 39-42.
3. **Pro Konceptsiyu** derzhavnogo standartu specialnoi osvity ditej z osoblyvymy potrebami: rishennya kolegii Prezidii APN Ukraïni 23.06.09 № 7/5 – 7 // informacijnij zbiryk Minosvity Ukraïni. – 1999. – № 19. – s.12-27.
4. **Sinov V. M.** Nova strategiya rozvitku korekciynoi pedagogiky v Ukraïni / V. M. Sinov, A. G. Shevcov // defektologiya. – 2004. – № 2. – s 6-10.

Бистрова Ю. О. Модель комплексного забезпечення соціалізації дітей з психофізичними порушеннями в умовах експериментально-освітнього округу інклюзивного навчання

У статті представлена модель функціонування регіональних експериментально-освітніх округів інклюзивного

навчання, створених на базі науково-дослідної лабораторії кафедри дефектології та корекції ЛНУ імені Тараса Шевченка. Мета їх створення – психолого-педагогічний супровід соціалізації дітей з обмеженими можливостями здоров'я від дошкільного віку до закінчення вищого навчального закладу або професійного коледжу. В округ об'єднуються університет, загальноосвітня школа, в якій введено інклюзивне навчання, навчально-реабілітаційний центр, будинок дитячої творчості, школа мистецтв і дитячі спортивні організації. У статті позначені умови успішної та результативної роботи округів: розробка методики корекційної і профорієнтаційної роботи та практичних рекомендацій для психологів і педагогів експериментального освітнього округу щодо оптимізації процесу соціалізації дітей на всіх вікових етапах (дошкільний, молодший шкільний, підлітковий, юнацький), рівнях (індивідуальний, груповий, соціальний), в усіх сферах соціалізації (діяльність, спілкування, самосвідомість). Визначено основні етапи експериментальної роботи.

Ключові слова: освітній округ, інклюзивне навчання, психофізичні порушення, соціалізація, лабораторія діагностики і корекції, навчально-реабілітаційний центр, школа.

Быстрова Ю.А. Модель комплексного обеспечения социализации детей с психофизическими нарушениями в условиях экспериментально-образовательного округа инклюзивного обучения

В статье представлена модель функционирования региональных экспериментально-образовательных округов инклюзивного обучения, созданных на базе научно-исследовательской лаборатории кафедры дефектологии и коррекции ЛНУ имени Тараса Шевченко. Цель их создания – психолого-педагогическое сопровождение социализации детей с ограниченными возможностями здоровья от дошкольного возраста до окончания высшего учебного заведения или профессионального колледжа. В округ объединяются университет, общеобразовательная школа, в которой введено инклюзивное обучение, учебно-реабилитационный центр, дом детского творчества, школа искусств и детские спортивные организации. В статье обозначены условия успешной и результативной работы округов: разработка методики коррекционной и профориентационной работы и практических рекомендаций для психологов и педагогов экспериментального образовательного округа по оптимизации процесса социализации детей на всех возрастных этапах (дошкольный, младший школьный, подростковый, юношеский), уровнях (индивидуальный, групповой, социальный), во всех сферах социализации (деятельность, общение, самосознание). Определены основные этапы экспериментальной работы.

Ключевые слова: образовательный округ, инклюзивное обучение, социализация, лаборатория диагностики и коррекции, учебно-реабилитационный центр, школа.

Bystrova Yu. A. Model of complex support socialization of children with mental and physical disabilities in a pilot school district inclusive education

The article shows a model of regional educational districts. Each county has inclusive education. District created in a research laboratory the diagnosis and correction of Lugansk National Taras Shevchenko University. The aim of such associations – psychological and educational support socialization of children with disabilities. Accompany children under school age and younger students, and teenagers and high school graduates and students of higher education or vocational college students. Accompany during training and in practice, help look for a job. Taken together – University, Secondary school for inclusive education, Education and Rehabilitation Center, Children's Art House, School of Arts and children's sports organization. The article outlined the conditions of successful and productive associations: the development of correctional techniques and career guidance and practical advice for psychologists and educators educational association for success socialization of children at all age levels (preschool, primary school, adolescence, youth), levels (individual, group, social), in all spheres of socialization (activity, communication, self-awareness). In this article we describe the main stages of the experimental work. There will be four stages – from diagnostics to create new programs and curricula, professional orientation and correction.

Key words: educational district, inclusive learning disabilities, socialization, laboratory diagnosis and correction, training and rehabilitation center, school.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2014 р.

Статтю прийнято до друку 20.03. 2014 р.

УДК 37.013:376

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Буйняк М.Г.

Все більшого поширення набуває інклюзивне навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в умовах загальноосвітнього навчального закладу. На часі процеси інклюзії визнаються пріоритетними напрямками у наданні дітям з вадами психофізичного розвитку освітніх послуг та соціальної допомоги. І хоча інклюзивна освіта не є докорінно новим явищем для України, на шляху її ефективного запровадження існує багато труднощів та перешкод. Серед них слід виділити несформованість психологічної готовності вчителів загальноосвітніх шкіл до навчання дітей з психофізичними вадами. Вищезначена проблема є досить актуальною, адже саме від ставлення, дій, суджень, соціальних установок вчителів залежить сприймання «інклюзованої» дитини здоровими однолітками та їх батьками.

Аналіз літературних джерел та практики запровадження інклюзивної освіти в Україні свідчать про те, що на разі проблема формування адекватного, позбавленого упередженості ставлення педагогів до інклюзивного навчання дітей з вадами психофізичного розвитку стоїть досить гостро і потребує розробки науково та практично